

همیشه بهار

یا

تحفه ناجیان

(شامل مدایح و مرثی ائمه اطهار علیهم السلام)

گردآورنده:

مجتبی بن خدمتگزار دربار حسینی

مرحوم حاج حسن ناجیان تبریزی

(متولد ۱۳۰۱ شمسی - وفات ۱۳۵۷ شمسی)

به کوشش

اکبر نیکخت

سرنامه	ناجیان تبریزی، حسن، ۱۳۰۱ - ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآور	همیشه بهار یا تحفه ناجیان: شامل مدایح و مراثی ائمه اطهار(ع)/ گردآورنده حسن ناجیان تبریزی؛ به کوشش اکبر نیکبخت
مشخصات نشر	تهران: سفیراردهال، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	ص: ۲۶۸؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م
فروست	مجموعه تاریخ و ادبیات مرثیه آذربایجان؛ ۳
شابک	۱ - ۳۱۸ - ۳۱۳ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیا
عنوان دیگر	تحفه ناجیان: شامل مدایح و مراثی ائمه اطهار(ع)
موضوع	شعر مذهبی فارسی -- قرن ۱۴ -- مجموعه ها
شناسه افزوده	نیکبخت، اکبر، ۱۳۵۶، ویراستار
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ - ۸۱ - ۱۹۳/۴ PIR
ردیف	۸۶۱/۶۲۰۸۳۱
شماره کتابخانه ملی	۳۹۵۴۶۴۵

همیشه بهار

(یا تحفه ناجیان)

گردآورنده: مریم حاج حسن ناجیان تبریزی

به کوشش اکبر نیکبخت

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

از مجموعه: تاریخ و ادبیات مرثیه آذربایجان شماره ۳

صفحه آرای و طراحی جلد: واحد آماده سازی نشر سفیراردهال

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سفیراردهال

شمارگان: ۵۵۰ نسخه ♦ شماره نشر: ۱ - ۳۰۲

بها: ۱۵۰۰۰ ریال

© حق چاپ: ۱۳۹۴، انتشارات سفیراردهال www.safirardehal.ir

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۳-۳۱۸-۱

نشانی دفتر: تهران، خیابان مفتح، خیابان سمیه، روبه روی بانک ملی ایران، ساختمان ۱۱۸، واحد ۴
تلفن مرکز بخش: ۸۸۳۱۲۸۹۸ - ۸۸۳۱۹۳۴۲ کد پستی: ۱۵۸۱۸-۷۴۷۱۵ email: safirardehal@yahoo.com

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۷.....	در توحید و نعت پروردگار
۲۳.....	در نعت و مرثی مصلح مطلق حضرت رسول صلی الله علیه و آله
	در فضائل و مناقب پیشوای آزاد مردان و مولای متقیان امیرمؤمنان علیه آلاف
۳۱.....	التحیة والثناء
۴۴.....	در مدیحه و رثاء صدیقه کبری زهراى مرضیه علیها سلام
۵۴.....	مدایح و مرثی سبط المصطفی الحسن المجتبی صلوات الله و سلامه علیه
۶۳.....	وصایای پدر به پسران
	فرزند برومند عقیل، سلم سفیر تام الاختیار پیشوای آزادگان حسین ابن علی
۶۵.....	علیه السلام
	در رثاء ماه درخشان اسما، شهیدان، آینه تمام نمای نبوی افتخار نسل جوان،
۷۶.....	شاهزاده اعظم، علی اکبر
	در رثاء و مدایح نوباوه حسن امام ممتن ساره فرزنان شهیدان و سرور
۹۴.....	مظلومان حضرت قاسم علیه السلام
	در رثاء غنچه ناشکفته باغ امامت شفیع کبیر دربار الهی سرباز خردسال حسین
۱۰۴.....	علی اصغر علیه السلام
	در رثاء و مدایح پرچمدار سپاه کربلا و سپهسالار ارتش نور، پشته پناه پیشوای
۱۱۶.....	آزادگان فرزند برومند امیرالمؤمنان (ع) حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام
	در مدایح و مرثی قهرمان جهان حریت و فخر مفهوم آدمیت شهر رشادت
۱۲۳.....	معنی کلمه شجاعت پیشوای آزادگان نور چشم بتول و قره العین رسر
۱۴۳.....	حسین بن علی علیه السلام
	فضایل افتخار بانوان و پرچمدار تقوی سرقافله کاروان غم زینب کبری زینت
۲۰۶.....	مادر و اب دختر شاه عرب
۲۶۳.....	نمایه

مقدمه

یادداشت دبیر مجله

ادبیات مرثیه سالار سمنان بخش مهمی از ادبیات ایران زمین را شامل می‌شود. این ادبیات عاشورایی نشانگر هویت و ماهیت فرهنگ مردم ایران است که بودن و ماندن خود را در پیوند با اهل بیت (ع) یافته‌اند. تا جایی که باس خداوند و نعت پیامبر اسلام (ص) مدایح و مراثنی ائمه معصومین را در اغلب دواوین شعرای ایران زمین می‌توان یافت، گرچه رتب و مقام ادبی و علمی هر شاعر در آفرینش های ادبی وی نقش داشته است.

علاوه بر جنبه ادبی اشعار مذهبی، شعرو شعرخوانی مردمی و منقب خوانی از رسانه های اصلی روزگار قدیم بوده است که قرن و گروه های مختلف از آن بهره می گرفتند پیروان اهل بیت (ع) هم با ذوق و سلیقه خود از آن برای تبلیغ مرام خود استفاده فراوانی می کردند. ذکر مناقب و فضایل اهل بیت (ع) سه کارویژه مهم داشت: نخست آنکه روح تولا و تبرا را در بین شیعیان زنده نگاه می داشت، دیگر آنکه جنبه تدافعی در برابر دشمنان داشت و سوم

آنکه برای تبلیغ و جذب نیروهای بیرونی به کار می‌آمد ضمن اینکه در «تلطیف جو نامطلوب علیه جامعه شیعی» هم موثر بود. با توجه به این کارکردهای ویژه گردآوری و ترتیب جنگ‌های شعر مذهبی امری متداول بوده است. جنگ عبدالکریم مداح که تاریخ ۸۴۹ قمری را بر لوحه قدمت خود دارد نمونه ای از این جنگ‌های ادبی مذهبی است.^۱

با متداول شدن روضه خوانی در دوره صفویه و بعد از آن اغلب روضه خوانان به غیر از روضه الشهدای واعط کاشفی به ذوق و سلیقه خود اشعار مناسب برای استفاده در مجالس را در بیاض‌هایی یادداشت و مورد استفاده قرار می‌دادند. نمونه‌های متعددی از این بیاض‌ها در کتابخانه‌های عمومی و خصوصی نگهداری می‌شود. اثر «همیشه بهار» هم از این جنگ‌های ادبی است که توسط یکی از فرهیختگان فرهنگی آذربایجان در مدح و مرثیت اهل بیت (ع) و علی‌الخصوص سالار شهیدان تألیف شده است. مؤلف فقید این مجموعه مرحوم حاج حسین ناجیان از خانواده معروف ناجیان در تبریز است که به نوحه سرایی و روضه خوانی سالار شهیدان نامبردارند.

نظر به احیای نام و ترویج ادبیات فاخر مرثیه تجدید چاپ کتاب «همیشه بهار یا تحفه ناجیان» که چاپ نخست آن اندکی مانده به نیم قرن رسد در برنامه موسسه «تاریخ فرهنگ دیار کهن» قرار

۱. رک به: محلاتی، امینه‌تشیع و ولای اهل بیت (ع) در ادب قدیم فارسی (جنگ عبدالکریم مداح مورخ ۸۴۹)، نهران، کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی ۱۳۹۰

گرفت تا با حروف چینی جدید و نگارش زندگینامه مختصر مؤلف و تهیه نمایه در دفتر سوم تاریخ و ادبیات مرثیه آذربایجان اختیار علاقمندان و ارادتمندان حضرت اباعبدالله الحسین (ع) قرار گیرد تا بدین وسیله ثواب و بهره معنوی آن شامل حال مرحوم مؤلف و کوشندگان گذشته و حال انتشار این اثر عاید آید. از خداوند برای مرحوم مؤلف مرحوم طلب مغفرت نموده از زحمات سرکار خانم منیره حاجیان که تایپ و صفحه آرایی این مجموعه را با دقت و صرف موصله انجام داده‌اند و همچنین آقای اکبر نیکبخت که تصحیح و اس‌حراج‌السلام و نگارش مقدمه قبول زحمت کردند، همچنین آقای نارنجی دولت‌آباد تقدیر و تشکر می‌نمایم ضمن اینکه حسن توجه و برپاگذاشتن جناب آقای عابدینی مدیر محترم انتشارات سفیر اردهال و همکاران محترم شایان قدرانی است.

ح.م. نیکبخت

عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز

زندگینامه مختصر مؤلف

حاج حسن ناجیان در سال ۱۳۰۱ ش در محله‌ی شتریان شهر تبریز به دنیا آمد. خانواده‌ای که وی در آن نشو و نما یافته است خانواده‌ای ادیب و عاشق اهل بیت (ع) بود و برادران وی حاج علی‌اکبر ناخیار^۱ (شاعر) و حاج رحیم ناجیان^۲ (مداح) معروف شهر تبریز می‌باشند. حسن ناجیان در سنین جوانی به تهران تهران عزیمت و سکونت اختیار کرد وی در بازار تهران به تجارت می‌پرداخت.

مرحوم ناجیان بنا بر روایت استاد مجتبی زاد صادق یکی از اساتید سرشناس مداحی تبریزی به حساب می‌آمد که به دلیل سبک منحصر به فرد خود در سراسر ایران شهرت رسید. مداحی را با خواندن چند بیت شعر آغاز می‌کرد و در ادامه با بیان چند جمله خاص و بدیع و متناسب با واقعه کربلا، در مجالس عزاداری شور و حال وصف‌نشدنی می‌آفرید.^۳

مرحوم ناجیان دو اثر به نام‌های «همیشه بهار» و «زینب قهرمان کربلا» که مجموعه‌ای از اشعار شعرای گذشتگان و معاصرین است از خود برجای گذاشته است. «کتاب همیشه بهار یا تحفه ناجیان»

۱. مجتبی زادصادق، مشاهیر سخن، ج ۳، تبریز، منشور، ۱۳۹۲، صص ۹۶۰-۹۵۷.

۲. همان، ص ۱۳۲۹.

۳. همان.

در سال ۱۳۴۸ شمسی در چاپخانه مشعل تهران در قطع رقعی در ۲۹۶ صفحه منتشر شده است.

در گذشت او در سال ۱۳۵۷ ش در تهران اتفاق افتاد و بنابه وصیت وی، جسدش به شهر مقدس مشهد انتقال و در صحن انقلاب (عتیق) مقابل کفشداری شماره پنج به خاک سپرده شد.^۱

نگاهی به کتاب همیشه بهار یا تحفه ناجیان

مرحوم ناجیان در مقدمه کوتاهی که بر کتاب نوشته عنوان می‌کند در سن چهل و هفت سالگی به علت بیماری ناچار به اروپا راهی و در بیمارستان در وین بستری می‌شود و در ایامی که در بیمارستان لحظات خطیری را سپری می‌کرده با خود نذر می‌کند اگر صحت و سلامتی باز یابد مجریه حاضر را تهیه و به پیشگاه حضرت ولی عصر ارواحنا فداه و دوست ارادشاهید کربلا (ع) تقدیم کند. نذر وی مقبول واقع شده و صحت خدایا باز می‌یابد و خداوند و توفیق می‌دهد به نذرش عمل کند.

کتاب «همیشه بهار» شامل یکصد و نود و پنج قطعه شعر از نود پنج شاعر معروف و غیر معروف فارسی سرای ایران زمین است که در سیزده بخش تبویب شده است. مؤلف قبل از شروع هر بخش سال‌شمار حیات ائمه معصومین (ع) را به همراه اسامی شعری آن‌ها از اشعارشان در آن بخش آمده را درج کرده است. کمترین تعداد اشعار مورد استفاده از یک شاعر یک شعر است و بیشترین مورد از اشعار استاد حسان چایچیان با ده شعر مرثیه است. وی از اشعار مرثیه شعرای آذربایجانی بیشتر تبریزی، ویا تبریزی ساکن تهران

موارد متعددی را در کتاب خود درج کرده است. از جمله ای شعرا می‌توان به: نیر تبریزی، جودی تبریزی، صافی تبریزی، حسینی سعدی زمان تبریزی، شهریار، رجایی، کهنمویی، علومی ابوالقاسم مجتهدی، تائب تبریزی، صدیقی نخجوانی، عابدتبریزی، ذهنی‌زاده، فائز تبریزی، مهندس ایپکچی، هادی تبریزی، خالق زنجانی و عاصم زنجانی مؤلف مرحوم از شعرای به تناسب موضوع تعدادی شعر انتخاب کرده است. به ترتیب از تعداد بیشتر به تعداد کمتر به شرح زیر است:

حسان ده قطعه، رضا هشیار هفت قطعه، جعفر منصوری هفت قطعه، آصف الاربعة شش قطعه، وفایی شوشتری شش قطعه، استاد شهریار پنج قطعه، علی‌اکبر ناجیان برادر مؤلف چهار قطعه، نیر تبریزی چهار قطعه، صابری سه قطعه، صفهانی چهار قطعه، جودی خراسانی چهار قطعه، صامت بروجرودی چهار قطعه، حاج میرزا باقر حکمت سه قطعه. همچنین در این مجموعه یک قطعه شعر از پدر محدث قمی، دو شعر از ابوالقاسم مجتهدی برادر حاج آیت الله میرزا عبدالله مجتهدی تبریزی و دو قطعه شعر از مرحوم هادی تبریزی (متوفی به سال ۱۳۵۸) گنجانده شده است.

حاج میرزا باقر حکمت

مرحوم ناجیان در مقدمه کتاب از شخصیتی محترم و فرهیخته با تعبیر استاد بزرگوار و پدر فرهنگ آذربایجان جناب آقای حاج میرزا باقر حکمت یاد می‌کند که از وی درس دلدادگی به سالار شهیدان امام حسین (ع) را آموخته است. مناسب است از وی که چهره ادبی و فرهنگی وی مغفول واقع شده ذکر مختصری شود.

وی در سال ۱۲۶۳ شمسی در تبریز به دنیا آمد. وی مدرس، مترجم و شاعر بود پس از فراگیری نحو و معانی و بیان و منطق، زبان فرانسه را در مدرسه کمال تبریز آموخت. پس از آن مدتی نیز نزد عبدالحسین فیلسوف و مؤیدالحکما کسب علم کرد. سپس به تهران آمد و با گذراندن امتحان ورودی وارد دارالفنون شد، اما به علت فوت پدر، تحصیل را رها کرد و به تبریز بازگشت و مدرسه حکمت را در تبریز دایر کرد. بعد از آن به تهران آمد و عهده دار مشاغل مختلف شد. وی در سرودن شعر توانا بود. از آثار او: «اخلاق حکمت»، «اثر رقیب نوابوگان»^۱ از وی زندگینامه ای هم در کتاب «تاریخچه وجه تسمیه مدارس تبریز» هم درج شده است.^۲

اکبر نیکبخت

۱. حسین امید، تاریخ فرهنگ آذربایجان، ج ۱، ۱۳۳۲ ص ۱۱۹

۲. رضا امین سبغانی، تاریخچه وجه تسمیه مدارس تبریز، تبریز، ۱۳۳۷ ص ۳۰

«دیباچه - به قلم مؤلف:»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

من عاشقم گواه من این قلب چاک چاک

در دست من جز این سند پاره پاره نیست

آری من عاشقم - عاشق نام و مرام حسینی - دلباخته و سینه چاک
نوی حسین - شیفته ی کربلا و لوای یگانه پیشوای انسان ها - با
اینکه چهل و هفت صفحه از کتاب زندگیم به نام حسین و اولاد
معصوم و معصومه خورده است، اما هنوز این عشق سوزان روزبه روز
در دلم رو به ازدیاد می گذارد. زیرا در آغوش پرمهر مادر و در کنار
پدر و محضر برادر ارجمند و مکتب استاد بزرگوار پدر فرهنگ
آذربایجان (جناب آقام حاج میرزا باقر حکمت) چیزی جز نام
حسین به گوشتم نخورده است. از گلستان حسینی گل هایی به
ارمغان داشتم و منتهای آرزویم بود که این نغمه های جانسوز و
روح افزا را تقدیم علاقه مندان و شیفتگان حضرتش سازم ولی بر اثر
ابراز عشق و اظهار مراتب از خودگذشتگی به ضعف اعصاب و
فرسودگی مزاج گرفتار شدم و چون از شدت مرض و کندی
معالجات خسته و فرسوده شده بودم، ناچار راه اروپا را پیش گرفته
و در بیمارستان وین بستری شدم خوشبختانه در اثر توجهات
مولایم حسین (ع) و به برکت انفاس قدسیه خدمتگزاران آن حضرت
و بذل توجه دوست دانشمند و استاد ارجمند جناب آقای دکتر
کریم گوگانی زحمت مسافرت و اقدامات پزشکی مؤثر واقع افتاد.

ایامی که در بیمارستان وین بستری بودم در آن دقایق و لحظات
تاریک و بحرانی که هیچ امیدی به بهبودیم نمی رفت نذر کردم که

بار دیگر به آستان بوسی ملائک پاسبانش مُشرف گردم و این
 نغمه‌های روان‌پرور که زبدهٔ اشعار شُعراى شیرین‌زبان مُعاصر و
 سلف می‌باشد در مجموعه‌ای به نام (همیشه بهار) به پیشگاه
 حضرت ولی عصر امام زمان عجل الله فرجه الشریف و دوستداران
 شهدای کربلا تقدیم نمایم. امید است که این تحفهٔ ناچیز همچون
 پای ملخ در پیشگاه سلیمان‌ش مورد قبول واقع گردد.

گنجینه‌یست از گهر و ذر شاهوار

از زبدهٔ لئالی منظوم بی‌شمار

عرض ارادت است به عنوان یادگار

از ناجیان به حضرت مهدی روزگار

در خاتمه از درگاه قائم مقام، عظمت اسلام و افتخار و سربلندی
 ایران و ایرانیان را از صمیم قلب آرزومند و خواهانم.

تهران - مردادماه ۱۳۸۸ - خاکپای خدنگاران دربار حسینی (ع) -

حاج حسن ناجیان